

DOI: 10.31866/2616-745X.14.2024.319354

УДК 341.238(477:73)"2001/2004"

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

Пашков Віктор Олександрович

*Кандидат політичних наук, доцент кафедри
міжнародних відносин,*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4273-2181>,

e-mail: viktor.pashkov.polit@gmail.com,

Університет митної справи та фінансів,

вул. В. Вернадського, 2/4, н.к. № 1, Дніпро, Україна, 49000

Надіслано:

17.05.2024

Рецензовано:

30.08.2024

Прийнято:

06.09.2024

Для цитування:

Пашков, В.О., 2024. Особливості українсько-американських відносин на початку 2000-х рр. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 14, с.70-91. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.14.2024.319354>.

У статті проаналізовано динаміку, особливості та складнощі українсько-американських відносин на початку 2000-х рр. Розкрито міркування та підходи американської адміністрації Дж. Буша-молодшого до вибудовування відносин з Україною. З'ясовано, що двостороння співпраця у 2001–2002 рр. розвивалася значною мірою за низхідною траєкторією. Серед проблем, які ускладнювали політичний діалог Києва та Вашингтона, були «касетний» і «кольчужний» скандали, незадовільні темпи реформ і проблеми з демократією в Україні, непослідовність зовнішньополітичного курсу Л. Кучми, корупція.

Політика США щодо України у цей період спиралася на жорсткий підхід, принцип «винагороди за досягнення» і стратегічні міркування щодо втримання Києва поза орбітою впливу Москви. Зі свого боку, українські керівники активно прагнули відновлення співпраці зі Сполученими Штатами. У цьому зв'язку вони використали події 11 вересня 2001 р. як «вікно можливостей», запропонувавши свою політичну підтримку та повітряний простір для американської авіації під час військової компанії

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

США в Афганістані. Однак «кольчужний» скандал восени 2002 р. завдав серйозного удару українсько-американським відносинам, призвівши до згортання політичного діалогу країн та припинення американської економічної допомоги Україні.

З'ясовано, що у подальшому Вашингтон використовував методи тиску та міжнародну ізоляцію українського керівництва, змушуючи його приєднатися до антиіракської коаліції, створивши видимість міжнародної підтримки військової операції США проти режиму С. Хусейна.

Мета статті – висвітлення та аналіз динаміки й особливостей українсько-американських відносин на початку 2000-х рр. в умовах приходу до влади у США республіканської адміністрації Дж. Буша-молодшого. Методологія дослідження включає історичний і порівняльний методи, системний підхід, а також методи загальнонаукового пошуку. Широке використання у роботі історичного методу дало змогу реконструювати хронологію подій і логіку дій адміністрацій Буша-молодшого та Л. Кучми щодо вибудовування двосторонніх відносин. Системний метод дозволив розглянути ключові події та проблеми українсько-американської співпраці того часу із врахуванням широкого контексту зовнішньополітичних і внутрішніх чинників, під впливом яких діяли сторони.

Ключові слова: українсько-американські відносини; «справа Гонгадзе»; «кольчужний» скандал; адміністрація Л. Кучми; міжнародна ізоляція; боротьба з міжнародним тероризмом; американська гегемонія.

Вступ

Перебіг повномасштабної російсько-української війни продемонстрував величезну роль США як ключового зовнішньополітичного та безпечного партнера нашої країни. Активна американська підтримка проявилася у наданні Україні безпрецедентної за обсягом військової допомоги, потужних економічних санкціях проти РФ і мобілізації міжнародної спільноти на стороні Києва. Водночас ситуація війни з Росією зумовлює цілі та межі підтримки України з боку адміністрації Дж. Байдена, а також окреслює суперечності та розходження між США та Україною. Це ставить перед нами питання про необхідність детального вивчення специфіки українсько-американських відносин на попередніх етапах, щоб зрозуміти нинішню позицію США щодо України. У цьому контексті аналіз двосторонньої взаємодії країн у минулому є корисним не лише із погляду її теоретичного осмислення, а й має практичний вимір. Через визначення підходів, тенденцій, патернів американської політики щодо України на різних етапах можна прогнозувати можливі майбутні рішення та кроки адміністрації Байдена (бажані сценарії за-

вершення війни, виділення військової допомоги, параметри двосторонньої безпекової угоди тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченню динаміки та особливостей українсько-американських відносин присвячено чимало наукових, експертних і публіцистичних розвідок вітчизняних та іноземних авторів. Серед вітчизняних дослідників варто виділити Д. Лакішика (2018), Н. Бурейко (2010), А. Горука (2012), Г. Кравцова (2012), Н. Корнієнко (2013), Є. Камінського (2008), О. Манчуленко (2016). Водночас більшість із них розглядають період, який нас цікавить (початок 2000-х рр.), або у рамках більш широких контекстів, або лише окремі аспекти відносин України та США у цей час. Зокрема, Д. Лакішик, висвітлюючи період 1991–2004 рр., відзначає, що перша половина 2000-х рр. стала найбільш проблематичним відрізком для Києва та Вашингтона, відзначившись кризою їх стратегічного партнерства. Серед причин цього занепаду – зміна регіональних пріоритетів новою адміністрацією США та гучні політичні скандали навколо України, які підірвали довіру до її керівництва (Лакішик, 2018, с.55). Схожої думки дотримується А. Горук (2012), відзначаючи, що «касетний» і «кольчужний» скандали стали для президента Л. Кучми «політичним Чорнобилем», майже знищивши для нього простір для маневрування.

Деякі дослідники, як, наприклад, Н. Бурейко, аналізують відносини США й України у контексті американської політики щодо пострадянського простору. Як доводить авторка, Україна на початку 2000-х рр. посідала важливе місце у стратегії США у регіоні, водночас сам пострадянський простір в ієрархії зовнішньополітичних пріоритетів Дж. Буша-молодшого перебував на другому-третьому щаблі (Бурейко, 2010, с.105).

Безперечний науковий інтерес представляє праця американського вченого та дипломата Ю. Фішела. У своїй книзі він ґрунтовно аналізує політику США щодо України у 1991–2016 рр. На його думку, від моменту розпаду СРСР і до сьогодні Вашингтон формував політику щодо України як похідну від відносин із Росією. Головною вадою такого підходу стало штучне стримування співпраці з Україною та зміцнення амбіцій Москви щодо відновлення своєї сфери впливу (Фішел, 2023).

Схожою за змістом є стаття вчених Техаського університету R. Rodriguez, S. Naus, T. Henderson, R. Garcia (2016), які здійснили аналітичний огляд розвитку українсько-американських відносин у пострадянський період. Інший дослідник, колишній посол США в Україні S. Pifer (2017), аналізує стан, ди-

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

наміку контактів та очікування двох країн у більш широкому міжнародному контексті початку XXI ст., а також у порівнянні з досвідом 1990-х рр.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Тематика українсько-американських відносин традиційно привертає увагу політологів, істориків, фахівців-міжнародників. При цьому для її висвітлення характерна призма політкоректності, коли в науковому та офіційному дискурсі події і процеси двосторонніх відносин подаються у більш позитивному ключі, ніж насправді, а проблемні питання, періоди та теми – переважно замовчуються. Це створює запит на об'єктивне дослідження та аналіз складних періодів і тем у відносинах США як провідної країни світу та України. Одним із таких періодів є перша половина 2000-х рр., коли через низку чинників українсько-американські відносини опинилися у найнижчій точці за всю їх історію, що потребувало від української дипломатії виваженої стратегії та нестандартних кроків.

Формулювання цілей статті

Метою статті є висвітлення та аналіз динаміки й особливостей українсько-американських відносин на початку 2000-х рр. в умовах приходу до влади у США республіканської адміністрації Дж. Буша-молодшого.

Завданнями статті є: окреслити стан і основні проблеми двосторонніх відносин України та США на початку 2000-х рр.; висвітлити міркування та підходи адміністрації Буша-молодшого до вибудовування відносин з Україною; проаналізувати наслідки подій 11 вересня 2001 р. та «кольчужного» скандалу для українсько-американських відносин; охарактеризувати методи тиску США на українську сторону для досягнення своїх політичних цілей.

Виклад основного матеріалу

У зовнішній політиці період 2001–2004 рр. для України відзначається погіршенням міжнародного становища та глибокою кризою багатовекторності. Якщо спробувати зобразити відносини України та США у цей період у вигляді графіка, то він виглядатиме як низхідна лінія з двома різкими падіннями (початок 2001 р. і осінь 2002 р.) та двома невеликими підйомами (після терактів 11 вересня 2001 р. і влітку 2003 р.).

43-й президент США Дж. Буш-молодший вступив на посаду 20 січня 2001 р., але події, які задали траєкторію руху українсько-американських відносин у першій половині 2000-х рр., сталися кількома місяцями раніше.

16 вересня 2000 р. у Києві зник журналіст опозиційного інтернет-видання «Українська правда» Г. Гонгадзе. Майже одразу серед громадських активістів і політиків, у ЗМІ почали лунати звинувачення у причетності президента Л. Кучми до його зникнення, оскільки журналіст неодноразово критикував чинного президента та корупцію на вищому рівні. 2 листопада

у лісі під м. Тараща Київської області було знайдено безголове тіло, яке за зовнішніми ознаками належало журналісту (Кравцов, 2012, с.125).

28 листопада на прес-конференції у Верховній Раді лідер фракції соціалістів колишній спікер О. Мороз оприлюднив записи розмов, нібито зроблені працівником Управління державної охорони майором М. Мельниченком у кабінеті президента. На плівках особи з голосами, схожими на президента Л. Кучму, міністра внутрішніх справ Ю. Кравченка, голову СБУ Л. Деркача, голову АП В. Литвина, обговорювали діяльність Г. Гонгадзе. І хоча на плівках не було зафіксовано наказу Л. Кучми прибрати журналіста, вони викликали глибоку політичну кризу у країні. 1 грудня у зверненні до народу Л. Кучма запевнив у проведенні прозорого розслідування вбивства журналіста та натякнув, що за появою скандальних плівок можуть стояти іноземні спецслужби (Камінський, 2008).

«Касетний» скандал призвів до найбільшої на той момент політичної кризи з моменту проголошення незалежності, підірвавши внутрішню стабільність в Україні та міжнародні позиції Л. Кучми. Після оприлюднення плівок західні лідери практично припинили спілкуватися з ним, у грудні в Україні почалися масові протести з вимогою відставки президента та керівників силових відомств, які тривали кілька місяців.

Оточення Л. Кучми від початку підозрювало в організації «касетного» скандалу американські спецслужби, які, на його погляд, мали на меті усунути президента від влади за допомогою масових протестів, але не наважилось про це заявити публічно. Ця думка була настільки сильною у владних кулуарах, що у березні 2001 р. тодішній американський посол К. Паскуаль змушений був заперечувати ці звинувачення у ЗМІ (Горук, 2012). Ще більше ці переконання українських високопосадовців посилювалися, коли у квітні 2001 р. США надали політичний притулок майору М. Мельниченку. Вітчизняне МЗС у відповідь викликало американського посла та заявило, що такий крок «не відповідає духу українсько-американського партнерства» (Кравцов, 2012, с.126).

Водночас офіційна позиція США щодо внутрішньополітичних процесів в Україні у цей період була стриманою. Після зникнення Г. Гонгадзе посольство США заявило про стурбованість долею незалежного журналіста. Реакцією на початку листопада на знаходження тіла став заклик дипломатів до проведення чесного та прозорого розслідування, притягнення до відповідальності всіх причетних. Зрештою, після оприлюднення «плівок Мельниченка» американське посольство закликала до проведення розслідування та перевірки інформації про можливу причетність високопосадовців до справи. Коли ж у сере-

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

дині грудня у Києві розпочалися масові протести, США закликали владу та протестувальників утриматися від застосування сили (Віднянський, 2004).

У січні–березні 2001 р. під час кампанії протестів «Україна без Кучми» посол США в Україні К. Паскуаль неодноразово висловлював стурбованість кризовими процесами в політичній сфері, але не більше того. Така стримана позиція США на фоні кризи була зумовлена кількома обставинами. По-перше, американська сторона не хотіла бути публічно звинуваченою у втручанні у внутрішні справи партнера, що їй кулуарно і так приписували представники української влади. Утримання від гострої критики, публічного залучення до кризи зберігало можливість діалогу з адміністрацією Л. Кучми у майбутньому з більш важливих питань, ніж свобода слова в Україні.

По-друге, у Вашингтоні на той момент вже розпочався транзит влади, оскільки на президентських виборах у США у листопаді 2000 р. несподівано переміг кандидат від республіканців губернатор штату Техас Дж. Буш-молодший. Новій адміністрації ще належало сформувані свої пріоритети та акценти у зовнішній політиці. Загалом на момент формування адміністрації Буша-молодшого навесні 2001 р. їй у спадок на українському напрямку дісталися зіпсовані взаємною недовірою та скандалами відносини.

Під час президентської кампанії 2000 р. Дж. Буш-молодший заявляв про плани зменшити залученість США у міжнародні справи (Гвоздков, 2015). І хоча після перемоги він не став реалізовувати обіцянку, але ці погляди визначили обрання стратегії концентрації зовнішньополітичних ресурсів на тих регіонах, які, на думку нової адміністрації, були ключовими для підтримки глобального домінування США. Пріоритетними регіонами були оголошені Близький Схід, Латинська Америка та Східна Азія. Натомість Європі приділялось значно менше уваги.

Щодо пострадянського простору, то на початковому етапі Буш-молодший та його радники дотримувались поміркованої лінії, надаючи пріоритет налагодженню відносин із Москвою, які наприкінці правління Б. Клінтона були не в найкращому стані. Нова адміністрація розглядала Росію як регіональну державу, яка хоч і здійснює на міжнародній арені дії, які іноді суперечать американським інтересам, але в цілому не становить загрози ні США, ні НАТО. Так у «чотирирічному оборонному огляді» (2001) зазначалось, що схожість проблем у сфері безпеки створює можливості для співпраці з РФ (Гвоздков, 2015, с.113). Вже на перших зустрічах із російським очільником в. путіним влітку 2001 р. Дж. Буш-молодший заявив, що Сполучені Штати не вважають Росію ворогом і прагнуть створити «нові стратегічні рамки для співпраці» (Буреико, 2010).

Парадоксально, але у перші роки каденції Дж. Буш-молодший проводив російськоцентричну політику на пострадянському просторі, тобто об-

рав такий курс, який нищівно критикував під час президентських виборів у полеміці з А. Гором. За цих умов в американській політиці у регіоні України відводилась скромна роль. Республіканську адміністрацію цілком влаштуувала її геостратегічна роль як буфера між Європою та РФ і значно менше хвилювали проблеми з правами людини та демократією у країні.

Інтерес Сполучених Штатів до України за часів як Дж. Буша-молодшого, так і Б. Клінтона зумовлювався її розташуванням і здатністю нейтралізувати амбіції Москви щодо відродження як одного зі світових центрів сили. Водночас у Вашингтоні усвідомили, що без внутрішнього зміцнення України її геополітичний потенціал не можна використати повною мірою. Економічно сильна та демократична Україна із прозахідною орієнтацією відповідала американським інтересам не з ідеологічних, а із прагматичних міркувань. Лише у такому стані вона могла стримувати зростаючий вплив Росії у регіоні.

На межі 2002–2003 рр. на фоні загострення протиріч із Москвою політика США щодо пострадянського простору зазнала змін. Новий підхід Вашингтона у регіоні передбачав три взаємопов'язані цілі: 1) недопущення відновлення імперського статусу Росії, яка з початку 2000-х рр. відкрито заявляла про наміри створити пояс «євразійської сили» з колишніх республік СРСР; 2) підтримка у регіоні геополітичного плюралізму; 3) формування альтернативних російським маршрутів транспортування каспійської нафти до Європи.

Питаннями, пов'язаними з українським напрямком, у зовнішньополітичній команді адміністрації Дж. Буша-молодшого займалися координатор Державного департаменту з питань допомоги новим незалежним державам (ННД) В. Тейлор, заступник помічника державного секретаря з питань Європи і Євразії С. Пайфер, заступниця державного секретаря з питань демократії та глобальних відносин П. Добрянські (представниця української діаспори) (Фішел, 2023).

Двосторонні відносини Вашингтона та Києва у першій половині 2000-х рр. були вкрай нестабільними, носили хвилеподібний і ситуативний характер. Внаслідок цього їх порядок денний формувався на безсистемній основі, спираючись на поточні проблеми та міжнародну ситуацію. При збереженні у риториці сторін формули «стратегічне партнерство» тональність дипломатичних контактів із приходом нової адміністрації у Сполучених Штатах досить швидко трансформувалась із дружньої на формально-дипломатичну, а атмосфера відносин стала прохолодною.

Здійснюючи навесні 2001 р. аудит зовнішньої політики попередників, експерти та урядовці адміністрації Буша-молодшого прийшли до висновку про незадовільний стан справ у сфері реформ і демократії в Україні, неефек-

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

тивність американської допомоги. У 1996–2000 рр. Сполучені Штати надали Україні \$1,8 млрд (Манчуленко, 2016, с.370). Натомість темпи, результати внутрішніх перетворень явно не відповідали очікуванням США. Будучи одним із найбільших реципієнтів американської допомоги у регіоні, Україна у своєму політичному розвитку стабілізувалася на рівні напівавторитарного режиму Л. Кучми, який спирався на олігархічні клани та політичну корупцію.

Економічна слабкість країни не дозволяла США перейти від моделі однієї економічної та технічної допомоги Києву до економічної взаємодії країн, яку б рухали американські інвестиції та приватний бізнес. Таким чином, був зроблений висновок, що витрачені кошти не дали очікуваного результату, а значить, потрібно змінювати підхід до надання допомоги у бік її жорсткої прив'язки до досягнутих результатів.

26 квітня 2001 р. у відставку був відправлений уряд В. Ющенка, який на Заході мав репутацію реформатора та був прихильником прозахідного курсу України. Це ще більше посилювало негативне тло українсько-американських відносин і відтермінувало початок діалогу з новою адміністрацією США.

У Вашингтоні також існували серйозні занепокоєння військово-технічного характеру, пов'язані з Україною. Американські урядовці були стурбовані зацікавленістю Ірану, КНР і Пакистану в отриманні українських ракетних технологій і високоякісної сталі для своїх програм виробництва балістичних ракет, постачаннями Києвом військової техніки та зброї репресивним режимам у Судані та М'янмі. Українські підприємства, які займалися експортом товарів військового та подвійного призначення, або недостатньо контролювалися урядом, або часто діяли за його неофіційної згоди при виконанні контрактів для таких країн, як Іран, КНР, Судан, М'янма, Пакистан, що створювало можливості прихованих поставок чутливих матеріалів. Зокрема, у вересні 2004 р. Державний департамент США запровадив санкції проти «Запорізької регіональної зовнішньоекономічної асоціації», звинувативши компанію у контрабандному постачанні військових технологій до Ірану (Горук, 2012).

Водночас, попри триваючу політичну кризу в Україні, пов'язану з «касетним» скандалом, було прийнято рішення про готовність співпрацювати з чинною владою. По-перше, попри наявність у суспільно-політичному житті відомих прозахідних діячів, жоден із них не міг тоді скласти реальну конкуренцію Л. Кучмі. У Вашингтоні різні групи просували В. Ющенка та Ю. Тимошенко, але у Державному департаменті після аналізу ситуації не побачили альтернативи чинному президенту. По-друге, станом на весну 2001 р. Л. Кучмі вдалося втримати ситуацію у країні під контролем, а хвилі масових протестів почали спадати. По-третє, американці вважали, що осла-

блений президент Л. Кучма буде більш схильним на поступки заради виходу з міжнародної ізоляції (Kubicek, 2003, p.5).

Зрештою, значна частина американських дипломатів і експертів, близьких до нової адміністрації, сприймала кризу, викликану «справою Гонгадзе», крізь призму посилення російського впливу в Україні. Зокрема, експерт аналітичного центру «The Heritage Foundation» А. Коен зазначав, що під тиском скандалу Київ може повернутися в орбіту впливу Москви, оскільки міжнародна ізоляція на Заході спонукатиме президента Л. Кучму до пошуку підтримки з боку РФ (Фішел, 2023). Такий розвиток подій міг перекреслити попередній десятирічний шлях демократичних перетворень в Україні та не відповідав американським інтересам у регіоні. Тому в адміністрації Дж. Буша-молодшого доволі швидко усвідомили, що дистанціювання від Києва та надмірний тиск є помилковою стратегією, яка лише штовхатиме Кучму в обійми Кремля, який декларував його всебічну підтримку в умовах внутрішньої кризи.

З такого погляду логічним кроком із боку Вашингтона для зміни ситуації було приглушення критики тогочасної влади і відновлення економічної та політичної підтримки України. Нова владна команда у Вашингтоні взяла курс на зміну підходів до відносин із Києвом у руслі прагматизму. В основу політики адміністрації Дж. Буша-молодшого на українському напрямку були покладені принципи «винагороди за досягнення» та американоцентризму. США поставили розвиток двосторонньої співпраці та об'єми американської допомоги у жорстку залежність від темпів і глибини економічних та суспільно-політичних реформ в Україні. І навпаки, зволікання із проведенням реформ, призупинення співпраці з МВФ одразу викликали негативну реакцію США у вигляді заморожування допомоги та кредитів, ініціювання антидемпінгових перевірок щодо продукції металургії, введення обмежень на імпорт українських товарів. Також при наданні допомоги уряд США почав визначати пріоритетними ті проекти і напрямки, які насамперед сприяли американським інтересам у регіоні. Натомість фінансування менш важливих проєктів і програм припинилось або пов'язувалося з «правильною» поведінкою української влади (Лакішик та Погорська, 2012).

Ідеологом жорсткого підходу до вибудовування діалогу з Києвом стала радниця президента США з питань національної безпеки К. Райс, яка скептично ставилася до України ще з часів роботи у Раді національної безпеки в адміністрації Буша-старшого. Адміністрація Буша-молодшого, переглядаючи політику щодо України, вирішила не продовжувати роботу двосторонньої комісії на найвищому рівні. Водночас три з чотирьох комітетів УАМК (із

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

зовнішньої політики, безпеки, торгівлі та інвестицій) було вирішено перезапустити. Їх збереження було ініціативою України, та у Вашингтоні погодились на це, вважаючи ці комітети корисними інструментами для комунікації на відомчому рівні. У підсумку у 2002–2004 рр. продовжували працювати лише два комітети – з питань зовнішньої політики та економічного співробітництва (Лакішик, 2018, с.55).

У червні 2001 р. Дж. Буш-молодший здійснив своє перше європейське турне у ранзі президента. Виступаючи у Варшаві із промовою щодо перспектив американо-європейських відносин, він закликав будувати нову Європу без штучних розділових ліній. Україна у промові згадувалась лише у двох абзацах: «Європа, яку ми будуємо, має включати Україну – країну, яка сьогодні переживає травматичний перехідний процес. У Києві говорять про те, що подальша доля України пов'язана із Європою. Якщо вона справді прагне цього, ми маємо піти їй назустріч. Ми маємо простягнути руку допомоги Україні, як це вже рішуче зробила Польща» (Remarks by the President, 2001). Головним меседжем американської дипломатії Києву від цього моменту стала готовність розвивати двосторонні відносини і надавати підтримку, якщо українська влада проводитиме економічні та політичні реформи, спрямовані на зближення з Європою, але Сполучені Штати чекатимуть відповідних кроків Києва.

Після тривалої паузи у червні–липні 2001 р. Київ по чергово відвідали відразу три американські високопосадовці – міністр оборони США Д. Рамсфельд (5 червня), координатор Держдепартаменту В. Тейлор (11 липня) та радниця президента з питань національної безпеки К. Райс (24–25 липня). Зі свого боку, Вашингтон відвідав голова адміністрації президента України В. Литвин (Віднянський, 2004).

Під час відвідування Києва міністр оборони США Д. Рамсфельд відзначив, що США зацікавлені у тому, щоб Україна зберегла прозахідний курс і впоралася зі своїм складним завданням побудови демократії. В українській столиці американський гість зустрівся із президентом Л. Кучмою, прем'єр-міністром А. Кінахом, секретарем РНБО Є. Марчуком, міністром оборони О. Кузьмуком. Сторони обговорили плани США з розгортання національної системи ПРО, двосторонню військово-технічну співпрацю, економічні реформи, співпрацю України з МВФ. За підсумками переговорів міністри оборони підписали протокол про співробітництво військових відомств країн, в якому підтверджувалося спільне бачення загроз і намір розвивати військову співпрацю (Віднянський, 2004).

24–25 липня 2001 р. у рамках свого першого європейського турне Київ відвідала радниця президента США з національної безпеки К. Райс. На зустрічах з вітчизняними урядовцями вона зазначала, що адміністрація Буша-молодшого розглядає Україну як частину єдиної Європи, а не буфер між

нею та Росією. У цьому контексті США і далі підтримуватимуть курс Києва на європейську інтеграцію та ринкові реформи (Ващенко, 2010).

Вже під час спроб налагодження політичного діалогу між сторонами почали спостерігатися непорозуміння. Одним із чутливих питань, яке К. Райс обговорювала у Києві з представниками української влади, були поставки зброї Македонії. На початку 2001 р. у цій балканській країні розпочалось збройне протистояння між центральним урядом і албанськими сепаратистами. Не маючи фактично важкого озброєння, Скоп'є тоді просило військової допомоги в інших країн. Західні країни після війни у Косово виступали проти поставок озброєнь уряду Македонії, вважаючи, що таким чином можна буде запобігти новій кривавій війні у регіоні. Тому Сполучені Штати вимагали від України не продавати зброю у зону конфлікту. За зачиненими дверима президент Л. Кучма пообіцяв К. Райс не відправляти українську зброю у Македонію.

Через місяць після цього візиту заступниця Державного секретаря США з європейських та євразійських справ Е. Джонс, відвідуючи Київ у складі американської делегації на День незалежності, подякувала Л. Кучмі за те, що Україна утримується від поставок зброї до Македонії. Вже через два тижні у Вашингтоні дізналися, що, попри обіцянки, український уряд продав Македонії 31 радянський танк Т-72 та 4 винишувачі Су-25 (Камінський, 2008).

На святкування 10-ї річниці незалежності України США відрядили делегацію на чолі із сенатором Р. Лугаром і заступницею Державного секретаря з європейських та євразійських справ Е. Джонс, що не було високим рівнем представництва. У своєму привітанні з цієї нагоди Дж. Буш-молодший зазначав: «Мірою просування України шляхом реформ вона наближається до Європи і до яскравого, процвітаючого та безпечного майбутнього, яке створює Європа. Сполучені Штати підтримуватимуть Україну та її народ в їхніх зусиллях, спрямованих на досягнення цієї мети» (Лакішик, 2018).

У перші години після терактів 11 вересня 2001 р. Україна рішуче засудила терористичні атаки та висловила солідарність з американським народом. Через тиждень український уряд запропонував США використання свого повітряного простору для забезпечення військових операцій проти «Талібану» в Афганістані. 24 вересня РНБО прийняла рішення про надання права військово-транспортній авіації США використовувати повітряний простір України. Тоді ж керівник Адміністрації президента В. Литвин заявив, що Київ приєднався до міжнародної антитерористичної коаліції. Вже 8 жовтня перші літаки американських ВПС скористалися українським повітряним простором над Чорним морем для дозаправки. З 8 жовтня по 18 бе-

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

резня 2002 р. це зробили 1342 військово-транспортні літаки, які доставляли вантажі з Європи до Афганістану (Віднянський, 2004). Протягом наступних чотирьох років американські літаки у рамках антитерористичної операції пересікали повітряний простір України майже 4 тис. разів.

28–31 жовтня 2001 р. США відвідала українська урядова делегація на чолі з прем'єр-міністром А. Кінахом, який запевнив американців у прихильності України до курсу реформ і повної підтримки Сполучених Штатів у їх боротьбі зі світовим тероризмом. Також Україна активно підтримувала ініціативи США в ООН у якості непостійного члена Ради Безпеки.

Україна вирішила використати події 11 вересня як «вікно можливостей» для покращення відносин зі Сполученими Штатами. І ця ставка спрацювала. Активні дипломатичні кроки Києва не залишались непоміченими у Вашингтоні та мали позитивний вплив на двосторонні відносини. Українська позиція у питанні боротьби з тероризмом сприяла інтенсифікації політичного діалогу зі США.

У період потепління відносин (жовтень 2001 р. – лютий 2002 р.) Сполучені Штати відвідали ключові вітчизняні урядовці: прем'єр-міністр А. Кінах, голова МЗС А. Зленко, міністр оборони В. Шкідченко. З американського боку Київ відвідали заступниця Держсекретаря США з питань демократії та глобальних відносин П. Добрянські, помічник Держсекретаря з Європи та Євразії С. Пайфер, старший директор Ради національної безпеки з питань Європи та Євразії Д. Фрід. Також за сприяння США МВФ і Світовий банк відновили Україні фінансування кредитних програм. У лютому 2002 р. американський посол К. Паскуаль заявив, що США не мають наміру повертатися або політизувати «касетний» скандал (Кравцов, 2012, с.127).

На початку 2002 р. центром уваги американської політики щодо України стали парламентські вибори, які мали відбутися 31 березня. Враховуючи наявні авторитарні тенденції в українській політиці, Сполучені Штати були зацікавлені у послабленні позицій Л. Кучми і формуванні у Верховній Раді противаги президентській владі. Для цього вибори мали бути вільними та чесними, щоб опозиційні сили могли отримати вагоме представництво. Поточні інтереси США у цій ситуації органічно збігалися із доктриною глобальної демократизації.

6–7 лютого 2002 р. Київ відвідала заступниця Державного секретаря США П. Добрянські. Темою її візиту стала проблема демократичних виборів. Вона закликала представників української влади до чесною конкуренції на виборах, забезпечення рівного доступу партій і кандидатів до ЗМІ та недопущення використання у виборчому процесі адміністративного ресурсу (Корнієнко, 2013, с.533).

20–21 лютого Україну відвідав заступник помічника Державного секретаря з питань Європи й Євразії С. Пайфер. Він повідомив, що Сполучені Штати, попри запити Києва, не здійснюватимуть екстрадицію майора М. Мельниченка, оскільки Україна не ухвалила законодавство про незалежне судочинство. Також дипломат висловив занепокоєння використанням адміністративного ресурсу у передвиборчій компанії, особливо в мажоритарних округах у регіонах. 4 березня під час телемосту з українськими ЗМІ радниця президента США з питань національної безпеки К. Райс наголосила на необхідності проведення вільних і чесних парламентських виборів. За її словами, після завершення виборів, якщо у Вашингтоні відчують можливості для розвитку відносин країн, то президент Дж. Буш-молодший може ініціювати зустріч із Л. Кучмою.

22 березня 2002 р. Палата представників США ухвалила резолюцію, у якій закликала уряд України забезпечити проведення прозорих виборів до Верховної Ради. На думку конгресменів, підсумки цих парламентських виборів покажуть, наскільки Київ відданий втіленню демократичних реформ (Корнієнко, 2013).

Парламентські вибори 2002 р. відзначилися значними зловживаннями та маніпуляціями, але в цілому були конкурентними. За їх підсумками Л. Кучмі вдалося сформувати у Верховній Раді пропрезидентську більшість на чолі зі спікером В. Литвином. Водночас прозахідна опозиція – Блок «Наша Україна» В. Ющенка та Блок Юлії Тимошенко – отримали на двох 32 % мандатів, а опозиційне середовище почало все більше консолідуватись навколо фігури В. Ющенка, що відповідало інтересам США на цьому етапі. У підсумку посол США К. Паскуаль на зустрічі зі студентами Києво-Могилянської академії відзначив, що нещодавні парламентські вибори були більш демократичними, ніж у 1998 р.

Після виборів до Верховної Ради 2002 р. критика антидемократичних тенденцій в Україні з боку американських представників посилилася. Урядовці США висловлювали занепокоєння порушеннями принципів демократії та прав людини в Україні, небажанням влади боротися з корупцією, тиском на ЗМІ, проблемами із захистом прав інтелектуальної власності та інтересів іноземних інвесторів. У звітах Державному департаменту щодо стану із правами людини у світі за 2003–2004 рр. піддаються критиці наявні порушення свободи слова та нерозслідування вбивств журналістів в Україні (Larrabee, 2006).

Після успішної військової кампанії в Афганістані (жовтень–грудень 2001 р.) адміністрація Дж. Буша-молодшого у рамках боротьби з міжнародним тероризмом переключила свою увагу на диктаторський режим С. Хусейна в Іраку. США почали готуватися до вторгнення в цю країну влітку

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

2002 р. Однак, на відміну від Афганістану, Сполучені Штати зіштовхнулися із проблемою міжнародної легітимності військової операції проти Іраку. Якщо операція в Афганістані була покликана покарати режим талібів, який відкрито підтримував терористичні угруповання, то у випадку Іраку мова йшла про превентивний напад через підозри щодо створення хімічної зброї без переконливих доказів.

Проти застосування сили до Багдада виступали ключові союзники по НАТО Франція та Німеччина, Росія, Китай, Іран, Генеральний секретар ООН К. Анан, Ліга арабських держав (Кудряченко, 2006). Москва, Пекін і Париж послідовно блокували американські та британські проекти резолюцій у Раді Безпеки ООН, що санкціонували б військову операцію проти Іраку, а Туреччина не дозволила використовувати свою територію для наземної частини операції. Не маючи можливості отримати мандат Ради Безпеки на проведення військової кампанії, Вашингтон вирішив діяти без нього (Рижков, 2006).

Готуючись до вторгнення, американці прагнули залучити до антиіракської коаліції якомога більше держав, насамперед європейських, щоб легітимізувати свої дії на міжнародній арені. Для цього адміністрація Дж. Буша-молодшого використовувала тактику «батого і пряника» щодо потенційних учасників. Країнам, які приєднуються до коаліції, обіцяли значні економічні дивіденди – збільшення допомоги від США та контракти у рамках післявоєнної відбудови Іраку, а тим, хто відмовиться, – серйозне погіршення двосторонніх відносин (Zielys, 2010). Враховуючи участь України у антитерористичній коаліції проти «Талібану», у Вашингтоні розраховували схилити Київ до участі в антиіракській коаліції з позиції світового гегемона. Таким чином, українська влада із середини 2002 р. опинилася під сильним політичним тиском.

Тоді ж Україна потрапила у серйозний міжнародний скандал. У березні 2002 р. західні ЗМІ почали публікувати інформацію про можливу причетність уряду України до поставок Іраку станцій радіотехнічної розвідки «Кольчуга» влітку 2001 р. в обхід санкцій ООН. Тоді американські урядовці унікали коментарів щодо ситуації. 13 липня 2002 р. Київ відвідав міністр фінансів США П. О'Ніл. Посадовець на зустрічі із президентом Л. Кучмою висловив сильну стурбованість Вашингтона інформацією про торгівлю зброєю з Іраком і підкреслив важливість розслідувань цих звинувачень (Kubicek, 2003).

На початку вересня 2002 р. після підтвердження автентичності тієї частини «плівок Мельниченка», на яких український президент неформально схвалив продаж «Кольчуг» Іраку, уряд США висунув звинувачення проти Л. Кучми та його оточення. Окрім того, американські розвідслужби також мали інформацію про контрабанду у 1999–2001 рр. з України 18 крилатих ракет Х-55 (12 із них було нелегально вивезено до Ірану, ще 6 – до Китаю) (Кравцов, 2012).

Висунення офіційних звинувачень проти українського керівництва призвело до його фактичної міжнародної ізоляції. Наприкінці серпня 2002 р. Вашингтон відклав на невизначений термін розгляд питання про надання Україні статусу країни з ринковою економікою, а 24 вересня 2002 р. заморозив пакет економічної допомоги Україні на \$55 млн (Rodriguez et al., 2016). Також уряд США почав антидемпінгове розслідування стосовно поставок української металургійної продукції та запровадив обмеження на імпорт виробів української легкої промисловості. Тоді у Вашингтоні серйозно розглядали можливість введення економічних санкцій проти України за продаж зброї Іраку.

Офіційний Київ у цих умовах, розуміючи безперспективність конфронтації зі США, діяв вкрай обережно, а тому уникав будь-яких кроків і заяв, які могли трактуватися як загострення ситуації. Публічною позицією вітчизняної дипломатії була теза про те, що партнерські відносини зі Сполученими Штатами зберігають статус одного з основних зовнішньополітичних пріоритетів. Також у Києві намагалися не акцентувати увагу на гострих коментарях щодо «кольчужного» скандалу з американського боку.

Щоб зменшити напругу, український уряд запросив приїхати у країну спільну американо-британську групу експертів для перевірки всіх обставин. Її візит відбувся 13–20 жовтня. У підсумковій доповіді, опублікованій 25 листопада 2002 р., експерти зазначали, що 10 липня 2000 р. президент Л. Кучма затвердив передачу Іраку станцій «Кольчуга», але фактів самої передачі довести не вдалося. За оцінками групи, Україна безпосередньо не передавала радіолокаційні станції Іраку, але їх нелегальні поставки через треті сторони залишалися вірогідно можливими (Вітряк, 2019, с.15).

Через кризу довіри восени 2002 р. відносини між Києвом та Вашингтоном опинилися у найнижчій точці з моменту проголошення незалежності. Незважаючи на недоведеність вини України в «Іракгейті», адміністрація Буш-молодшого була впевнена у причетності Києва до поставок радарних установок. Як наслідок, контакти високого рівня були повністю згорнуті, обмежившись рівнем заступників міністрів. На празькому саміті НАТО 21–22 листопада 2002 р. очільники США та Британії відмовилися сидіти поруч із Л. Кучмою. Щоб уникнути цієї ситуації, розсадку лідерів країн на саміті здійснили за французькою абеткою замість традиційної англійської (Щербак, 2005).

Втім із кінця листопада міжнародна напруга навколо скандалу з «Кольчугами» почала спадати. На фоні загострення протиріч між США та Іраком, початку активної підготовки військової операції «Іракська свобода» у Вашингтоні прийняли рішення не чіпати це питання. Натомість, потрапляння

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

Л. Кучми у міжнародну ізоляцію США використовували для тиску на Київ, щоб змусити його приєднатися до антиіракської коаліції. Відвідуючи Україну у листопаді 2002 р., помічник заступника Держсекретаря С. Пайфер зазначив, що уряд США відклав у довгий ящик «справу Кольчуг», оскільки не хоче надалі псувати двосторонні відносини, не вивчивши до кінця всі обставини. За словами дипломата, Сполучені Штати були готові й далі підтримувати реформи в Україні, спрямовані на її перетворення на сучасну європейську демократію (Pifer, 2017).

Американський дипломат повідомив, що у січні 2003 р. адміністрація Дж. Буша-молодшого розгляне можливість скасування дії поправки Джексона-Веніка щодо України, яка передбачала обмеження на двосторонню торгівлю. Фактично ця обіцянка виступала «пряником» для Києва за приєднання до антиіракської коаліції (Шевцов та Мерніков, 2007).

Висновки

Таким чином, початок 2000-х рр. виявився для українсько-американських відносин вкрай непростим періодом. Через «касетний» і «кольчужний» скандали їх динаміка відзначалася здебільшого низхідною траєкторією. Адміністрація Дж. Буша-молодшого, яка прийшла до влади у США у 2001 р., посіла щодо України доволі жорстку позицію, що зумовлювалося не лише скандалами, а й низькими темпами суспільно-політичних і економічних перетворень в Україні, корупцією в українській владі та непослідовністю її зовнішньополітичного курсу.

Водночас міркування стратегічного характеру щодо втримання України поза орбітою впливу Москви сприяли відновленню влітку 2001 р. політичного діалогу та економічної підтримки. При цьому, діючи у руслі прагматизму, США приглушили критику внутрішньої політики адміністрації Л. Кучми, але жорстко пов'язали інтенсивність співпраці та об'єми допомоги із прогресом у реформах.

Надскладним випробуванням для двосторонніх відносин у цей період став міжнародний скандал восени 2002 р. щодо можливого продажу Україною в обхід санкцій Ради Безпеки ООН РЛС «Кольчуга» Іраку. Враховуючи, що Сполучені Штати та Велика Британія вели активну підготовку до військової операції проти режиму С. Хусейна, ця ситуація була сприйнята у Вашингтоні як відверто ворожі дії з боку української сторони. Як наслідок, українські керівники, насамперед президент Л. Кучма, потрапили в міжнародну ізоляцію. Серед методів тиску, які уряд США застосував проти української влади, були замороження політичних контактів і економічної допомоги, припинення допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, введення обмежень на імпорт українських товарів.

І хоча провину української влади щодо поставок військової техніки Іраку не вдалося чітко довести, США почали використовувати цю ситуацію для тиску на уряд України, щоб схилити його до вступу до антиіракської коаліції. Остання за рахунок широкого складу учасників мала легітимізувати американську військову операцію проти Іраку без мандата Ради Безпеки ООН.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бурейко, Н., 2010. Місце України в зовнішньополітичній стратегії США на пострадянському просторі. *Питання історії України*, 13, с.104-107.
- Ващенко, О.Ф., 2010. Україна-США: розбудова стратегічного партнерства. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, 16, с.131-138.
- Віднянський, С. ред., 2004. *Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003)*. Київ: Генеза.
- Вітряк, М., 2019. Складнощі і перспективи євро-Атлантичної політики Л. Д. Кучми. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Історичні науки*, [e-journal] 2 (48), с.12-19. <http://doi.org/10.33310/2519-2809-2019-48-2-12-19>
- Гвоздков, С., 2015. Пострадянські держави в зовнішній політиці США за часів президентства Дж. У. Буша. *Етнічна історія народів Європи*, 47, с.112-116.
- Горук, А., 2012. Україна у зовнішній політиці сполучених Штатів Америки (поч. 1990-х–поч. 2000-х рр.). *Eastern Review*, [online] 1. Доступно: <https://dspace.uni.lodz.pl:8443/xmlui/bitstream/handle/11089/18521/04_12_Horuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Дата звернення 19 червня 2024].
- Камінський, Є., 2008. *Світ переможців і переможених. Міжнародні відносини і українська перспектива на початку XXI століття*. Київ: Центр вільної преси.
- Корнієнко, Н., 2013. Оцінка українських парламентських виборів 2000-х рр. американським політичним істеблшментом. *Гілея: науковий вісник*, 75, с.532-535.
- Кравцов, Г.Ю., 2012. Періодика США про вплив «справи Гонгадзе» на розвиток україно-американських відносин 2000–2002 рр. *Гілея: науковий вісник*, 63, с.124-129.
- Кудряченко, А., 2006. Геополітичні дилеми сучасної України. *Україна дипломатична*, 7, с.502-523.
- Лакішик, Д., 2018. Особливості американсько-українських відносин у 1991-2004 рр. *Американська історія та політика*, [e-journal] 5, с.50-58. <http://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.05.50-58>

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

- Лакішик, Д.М. та Погорська, І.І., 2012. Україна-США: асиметрія партнерства початку XXI століття. *Зовнішні справи*, 6, с.50-53.
- Манчуленко, О.Г., 2016. Україна в зовнішній політиці США: аспекти фінансово-технічної допомоги. *Гілея: науковий вісник*, 109, с.369-373.
- Рижков, М.М., 2006. Велика стратегія Дж. Буша-молодшого щодо Європи, Росії, України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 62 (1), с.106-110.
- Фішел, Ю.М., 2023. *Московський фактор. Політика США щодо суверенної України та Кремля*. Харків: Віват.
- Шевцов, А.І. та Мерніков, Г.І., 2007. Співробітництво Україна – США у контексті зовнішньополітичних стратегій. *Стратегічна панорама*, 2, с.61-68.
- Щербак, Ю., 2005. Україна – США: стратегічне партнерство, інтереси та цінності. *День*, [online] 2 квітня. Доступно: <<https://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/ukrayina-ssha>> [Дата звернення 18 травня 2024].
- Remarks by the President in Address to Faculty and Students of Warsaw University, 2001. *The White House President George W. Bush*, [online] 15 June. Available at: <<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010615-1.html>> [Accessed 29 July 2024].
- Kubicek, P., 2003. U.S.-Ukrainian Relations: From Engagement to Estrangement. *Problems of Post-Communism*, [e-journal] 50 (6), pp.3-11. <https://doi.org/10.1080/10758216.2003.11656059>
- Larrabee, F.S., 2006. Ukraine and the West. *Survival*, [e-journal] 48 (1), pp.93-110. <https://doi.org/10.1080/00396330600594298>
- Pifer, S., 2017. *The Eagle and the Trident: U.S.–Ukraine Relations in Turbulent Times*. Washington: Brookings Institution Press.
- Rodriguez, R.G., Hays, S., Henderson, T., Garcia, R. and Cotton, A., 2016. US-Ukraine Relations in the Post-Soviet Era. In: *2nd Pan-American Interdisciplinary Conference*, PIC 2016, 24-26 February, Buenos Aires, Argentina, Proceedings. Buenos Aires: European Scientific Institute, pp.383-426. <https://doi.org/10.19044/esj.2016.v12n10p%25p>
- Žielys, P., 2010. New version of the Kirkpatrick doctrine in the post-Soviet space. *Democratization*, [e-journal] 17 (5), pp.878-898. <https://doi.org/10.1080/13510347.2010.501176>

REFERENCES

- Bureiko, N., 2010. Mistse Ukrainy v zovnishnopolitychnii stratehii SShA na postradianskomu prostori [The Place of Ukraine in the US Foreign Policy Strategy in the Post-Soviet Area]. *Pytannia istorii Ukrainy*, 13, pp.104-107.
- Fishel, Yu.M., 2023. *Moskovskiyi faktor. Polityka SShA shchodo suverennoi Ukrainy ta Kremliia* [The Moscow Factor. US Policy on Sovereign Ukraine and the Kremlin]. Kharkiv: Vivat.

- Horuk, A., 2012. Ukraina u zovnishnii politytsi spoluchenykh Shtativ Ameryky (poch. 1990-kh–poch. 2000-kh rr.) [Ukraine in US Foreign Policy (Early 1990s–early 2000s)]. *Eastern Review*, [online] 1. Available at: <https://dspace.uni.lodz.pl:8443/xmlui/bitstream/handle/11089/18521/04_12_Horuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Accessed 19 July 2024].
- Hvozdkov, S., 2015. Postradianski derzhavy v zovnishnii politytsi SShA za chasiv prezydentstva Dzh. U. Busha [Post-Soviet States in US Foreign Policy during the Presidency of J. W. Bush]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 47, pp.112-116.
- Kaminskyi, Ye., 2008. *Svit peremozhtsiv i peremozhenykh. Mizhnarodni vidnosyny i ukrainska perspektyva na pochatku XXI stolittia* [The World of Winners and Losers. International Relations and the Ukrainian Perspective at the Beginning of the 21st Century]. Kyiv: Tsentr vilnoi presy.
- Korniienko, N., 2013. Otsinka ukrainskykh parlamentskykh vyboriv 2000-kh rr. amerykanskym politychnym isteblyshmentom [Assessment of the Ukrainian Parliamentary Elections of the 2000s by the American Political Establishment]. *Hileya: scientific bulletin*, 75, pp.532-535.
- Kravtsov, H.Iu., 2012. Periodyka SShA pro vplyv "spravy Honhadze" na rozvytok ukraino–amerykanskykh vidnosyn 2000–2002 rr. [US Periodicals on the Influence of the "Gongadze Affair" on the Development of Ukrainian-American Relations in 2000–2002]. *Hileya: scientific bulletin*, 63, pp.124-129.
- Kubicek, P., 2003. U.S.-Ukrainian Relations: From Engagement to Estrangement. *Problems of Post-Communism*, [e-journal] 50 (6), pp.3-11. <https://doi.org/10.1080/10758216.2003.11656059>
- Kudriachenko, A., 2006. Neopolitychni dylemy suchasnoi Ukrainy [Geopolitical Dilemmas of Modern Ukraine]. *Ukraina dyplomatychna*, 7, pp.502-523.
- Lakishyk, D., 2018. Osoblyvosti amerykansko-ukrainskykh vidnosyn u 1991-2004 rr. [The peculiarities of US-Ukrainian relations in 1991–2004]. *American History and Politics*, [e-journal] 5, pp.50-58. <http://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.05.50-58>
- Lakishyk, D.M. and Pohorska, I.I., 2012. Ukraina-SShA: asymetriia partnerstva pochatku XXI stolittia [Ukraine-USA: asymmetry of partnership at the beginning of the 21st century]. *Foreign Affairs*, 6, pp.50-53.
- Larrabee, F.S., 2006. Ukraine and the West. *Survival*, [e-journal] 48 (1), pp.93-110. <https://doi.org/10.1080/00396330600594298>
- Manchulenko, O.H., 2016. Ukraina v zovnishnii politytsi SShA: aspekty finansovo-tekhnichnoi dopomohy [Ukraine in US foreign policy: aspects of financial and technical assistance]. *Hileya: scientific bulletin*, 109, pp.369-373.

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

Pifer, S., 2017. *The Eagle and the Trident: U.S.–Ukraine Relations in Turbulent Times*. Washington: Brookings Institution Press.

Remarks by the President in Address to Faculty and Students of Warsaw University, 2001. *The White House President George W. Bush*, [online] 15 June. Available at: <<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/06/20010615-1.html>> [Accessed 29 July 2024].

Rodriguez, R.G., Hays, S., Henderson, T., Garcia, R. and Cotton, A., 2016. US-Ukraine Relations in the Post-Soviet Era. In: *2nd Pan-American Interdisciplinary Conference, PIC 2016*, 24-26 February, Buenos Aires, Argentina, Proceedings. Buenos Aires: European Scientific Institute, pp.383-426. <https://doi.org/10.19044/esj.2016.v12n10p%25p>

Ryzhkov, M.M., 2006. Velyka stratehiia Dzh. Busha-molodshoho shchodo Yevropy, Rosii, Ukrainy [Grand strategy J. Bush Jr. on Europe, Russia, Ukraine]. *Actual problems of International Relations*, 62 (1), pp.106-110.

Shcherbak, Yu., 2005. Ukraina – SShA: stratehichne partnerstvo, interesy ta tsinnosti [Ukraine-US: Strategic Partnership, Interests and Values]. *Den*, [online] 2 April. Available at: <<https://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/ukrayina-ssha>> [Accessed 18 May 2024].

Shevtsov, A.I. and Mernikov, H.I., 2007. Spivrobotnytstvo Ukraina – SShA u konteksti zovnishnopolitychnykh stratehii [Ukraine-US Cooperation in the Context of Foreign Policy Strategies]. *Strategic Panorama*, 2, pp.61-68.

Vashchenko, O.F., 2010. Ukraina-SShA: rozbudova stratehichnoho partnerstva [Ukraine-USA: building a strategic partnership]. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*, 16, pp.131-138.

Vidnianskyi, S. ed., 2004. *Zovnishnia polityka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. Anotovana istorychna khronika mizhnarodnykh vidnosyn (1991-2003)* [Foreign policy of Ukraine in the context of globalization. Annotated historical chronicle of international relations (1991-2003)]. Kyiv: Heneza.

Vitriak, M., 2019. Skladnoshchi i perspektyvy yevro-Atlantychnoi polityky L. D. Kuchmy [Complexities and prospects euro-atlantic policy L. D. Kuchma]. *Naukovyi visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Istorychni nauky*, [e-journal] 2 (48), pp.12-19. <http://doi.org/10.33310/2519-2809-2019-48-2-12-19>

Žielys, P., 2010. New version of the Kirkpatrick doctrine in the post-Soviet space. *Democratization*, [e-journal] 17 (5), pp.878-898. <https://doi.org/10.1080/13510347.2010.501176>

PECULIARITIES OF UKRAINIAN-US RELATIONS IN THE EARLY 2000S

Viktor Pashkov

*PhD in Political Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4273-2181>,
e-mail: viktor.pashkov.polit@gmail.com,
University of Customs and Finance,
Department of International Relations, Dnipro, Ukraine, 49000*

The article analyses Ukrainian-American relations' dynamics, peculiarities and complexities in the early 2000s. The author reveals the considerations and approaches of the US administration of George W. Bush to building relations with Ukraine. It is shown that bilateral cooperation from 2001 to 2002 mainly followed a downward trajectory. Among the problems that complicated the political dialogue between Kyiv and Washington were the 'cassette' and 'Kolchuga' scandals, the unsatisfactory pace of reforms and problems with democracy in Ukraine, the inconsistency of Leonid Kuchma's foreign policy, and corruption.

The US policy towards Ukraine during this period was based on a tough approach, the principle of 'reward for achievement' and strategic considerations to keep Kyiv out of Moscow's orbit of influence. For their part, Ukrainian leaders actively sought to restore cooperation with the United States. In this regard, they used the events of 11 September 2001 as a window of opportunity, offering their political support and airspace to US aircraft during the US military campaign in Afghanistan. However, the chainmail scandal of autumn 2002 dealt a severe blow to Ukrainian-American relations, leading to the curtailment of political dialogue between the countries and the suspension of US economic assistance to Ukraine.

It is established that later, Washington used methods of pressure and international isolation of the Ukrainian leadership, forcing it to join the anti-Iraqi coalition, creating the appearance of international support for the US military operation against S. Hussein's regime.

The purpose of the article is to highlight and analyse the dynamics and peculiarities of Ukrainian-American relations in the early 2000s in the context of the Republican administration of G. W. Bush coming to power in the United States. The research methodology includes historical and comparative methods, a systematic approach, and general scientific research methods. The extensive

ПАШКОВ ВІКТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ
ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН
НА ПОЧАТКУ 2000-х рр.

use of the historical method in the study made it possible to reconstruct the chronology of events and the logic of the actions of the Bush Jr. and Leonid Kuchma administrations in building bilateral relations. The systematic method allowed us to consider the key events and problems of Ukrainian-American cooperation at that time, taking into account the broad context of foreign policy and domestic factors under which the parties acted.

Keywords: Ukrainian-American relations; ‘Gongadze case’; ‘Kolchuga’ scandal; Leonid Kuchma’s administration; international isolation; fight against international terrorism; American hegemony.